

Sygn. akt V CZ 61/17

POSTANOWIENIE

Dnia 29 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa E. J.

przeciwko A. J.

o rozwód,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 29 września 2017 r.,

zażalenia pozwanego na wyrok Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 5 kwietnia 2017 r.,

**oddala zażalenie pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2017 r. Sąd Apelacyjny [...] uchylił wyrok Sądu Okręgowego [...] z dnia 15 listopada 2016 r., którym m.in. rozwiązano małżeństwo stron przez rozwód i przekazano Sądowi Okręgowemu sprawę do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wskazano, że przyczyną uchylenia było nierozpoznanie przez Sąd Okręgowy istoty sprawy wobec nieprawidłowego sporządzenia uzasadnienia wyroku w świetle wymagań określonych w art. 328 § 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny wskazał, że niewystarczające jest dla prześledzenia motywów zaskarżonego orzeczenia jedynie zbiorcze wyliczenie części dopuszczonych dowodów pod fragmentem uzasadnienia stanowiącym zasadnicze ustalenia faktyczne Sądu. W ocenie Sądu mimo merytorycznego charakteru apelacji nie jest możliwe, na skutek uchybień uzasadnienia Sądu pierwszej instancji zrealizowanie funkcji kontrolnej tego postępowania w szczególności w sprawie o rozwód, gdzie nie jest dopuszczalna skarga kasacyjna. Oznaczałoby to, że Sąd drugiej instancji byłby zobowiązany wyręczyć sąd pierwszej instancji pozbawiając w istocie strony zagwarantowanego w art. 176 ust.1 Konstytucji dwuinstancyjnego postępowania sądowego.

W zażaleniu na wyrok Sądu Apelacyjnego strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 386 § 1 i § 4 i Uzasadniła to błędnym przyjęciem przez Sąd, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie.

Przy rozpoznawaniu zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji zakresem kontroli Sądu Najwyższego objęte jest jedynie to, czy sąd ten prawidłowo zastosował art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. Zgodnie z tymi przepisami sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania jedynie w przypadku nieważności postępowania (§ 2), a może uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy

zachodzi konieczność przeprowadzenia przez ten sąd postępowania dowodowego w całości (§ 4).

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne służy przeprowadzeniu kontroli, czy orzeczenie zostało prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, tj. czy powołana przez sąd odwoławczy przyczyna uchylenia odpowiada ustawowej podstawie. Przedmiotem badania przy rozpoznaniu takiego zażalenia jest istnienie procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego, zamiast merytorycznego zakończenia sprawy, przy czym kontrolę o tak określonych granicach należy oddzielić nie tylko od oceny zasadności pozwu (wniosku) i apelacji, lecz także od merytorycznego badania stanowiska prawnego tego sądu. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41 i z dnia 5 czerwca 2014 r., IV CZ 27/14, niepublikowane).

W wyrokach: z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00 (OSNAPiUS 2002, Nr 17, poz. 409), z dnia 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00 (OSNP 2004, Nr 3, poz. 46), z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00 (OSP 2003, Nr 3, poz. 36), z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02 (LexPolonica nr 405129), z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03 (Monitor Spółdzielczy 2006, nr 6, s. 45) oraz z dnia 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11 (OSNP 2012, nr 15 - 16, poz. 199) przyjęto, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie. Podobnie w wyroku z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10 (Lex nr 784969) Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „istoty sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem

sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie.

O nierozpoznaniu istoty sprawy w tym wąskim rozumieniu nie może być mowy w sytuacji naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 328 § 2 k.p.c. przez sporządzenie wadliwego uzasadnienia. Trafnie wskazuje się zatem, że sąd drugiej instancji, w razie stwierdzenia uchybienia sądu pierwszej instancji polegającego na sporządzeniu uzasadnienia zaskarżonego wyroku z naruszeniem wymagań określonych w art. 328 § 2 k.p.c., ma przede wszystkim obowiązek odpowiedniej sanacji tego uchybienia, w szczególności poprzez uzupełnienie w uzasadnieniu własnego orzeczenia dostrzeżonych braków w ocenie dowodów przeprowadzonych w sprawie przez sąd pierwszej instancji, czy też poprzez uzupełnienie niedostatków w zakresie oceny prawnej ustalonego w sprawie stanu faktycznego (por. m.in. postanowienie SN z 16 listopada 2012 r., III CZ 83/12, nie publ.). Odpowiada to nie tylko kontrolnej ale także merytorycznej funkcji sądu apelacyjnego.

Należy jednak podkreślić, że w sytuacji, gdy uchybienia w sporządzeniu uzasadnienia Sądu pierwszej instancji są tak poważne, że uniemożliwiają w całości lub w znacznym zakresie ustalenie, na jakiej podstawie sąd pierwszej instancji poczynił określone ustalenia faktyczne sąd drugiej instancji powinien mieć możliwość uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Nie ulega bowiem wątpliwości, że problem braku możliwości skontrolowania sposobu rozumowania sądu pierwszej instancji ma istotny walor praktyczny. W doktrynie trafnie wskazuje się, że w sprawach, w których uzasadnienie sądu pierwszej instancji zawiera tak daleko idące sprzeczności, że całkowicie nie daje się sensownie i logicznie wyłożyć sąd odwoławczy powinien móc uchylić zaskarżone orzeczenie. Przyjmując bezwzględne założenie o konieczności orzekania reformatoryjnego w tych sprawach, duża część wysiłku w rozpoznaniu sprawy spadłaby na sąd drugiej instancji, czym podważona zostałaby funkcja kontrolna środka odwoławczego, jakim jest apelacja. Przerzucenie zaś całkowitego rozpoznania merytorycznego sprawy na sąd drugiej instancji mogłoby być ocenione negatywnie z punktu widzenia konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności

postępowania sądowego. Zasada dwuinstancyjnego postępowania sądowego wyrażona w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP powinna być traktowana jako ważna reguła interpretacyjna dla pojęcia nierozpoznania istoty sprawy.

Warto także podkreślić, co znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie, że rozpoznanie istoty sprawy wymaga zawsze prawidłowego zidentyfikowania jej przedmiotu; bez tego nie jest możliwe dokonanie oceny żądania pozwu w płaszczyźnie prawa materialnego (por. postanowienie SN z 18 marca 2015 r., I CZ 27/15, nie pub.).

Powyższe uwagi mają pełne zastosowanie w przedmiotowej sprawie. Trafnie Sąd Apelacyjny dostrzegł, że w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji zostały poczynione ustalenia w oparciu o jedynie część zgromadzonego materiału dowodowego i do tego powołanego w sposób zbiorczy co uniemożliwia ocenę prawidłowości poczynionych ustaleń. Ma to znaczenie tym bardziej, że powołani w uzasadnieniu świadkowie w bardzo różny sposób opisywali wzajemne relacje małżonków i nie jest jasne, które z tych zeznań zostały uznane za wiarygodne, a którym wiarygodności odmówiono. Część przeprowadzonych dowodów nie znalazła się zaś w ogóle w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji. Uniemożliwiało to odniesienie się przez Sąd drugiej instancji do poczynionych rozważań i orzeczenie o istocie sprawy.

Z tych względów zażalenie, jako nieuzasadnione, zostało przez Sąd Najwyższy oddalone na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

kc

aj

